

Forsknings- och utvecklingsenheten

Psykiatri och habilitering

FoU-rapport 6/2020

En forskningsöversikt om icke-manuella signaler i teckenspråkstolkning

Verksamhet:	Syn-, hörsel- och dövverksamheten Psykiatri och habilitering, Region Skåne
Enhet:	Tolkcentralen
Projektansvarig chef:	Veronika Larsson
Projektets medarbetare:	Lena Davidsson, utvecklingsledare, teckenspråks- och dövblindtolk, Lena.c.davidsson@skane.se
Handledare vid FoU-enheten:	Stine Thorsted, forsknings- och utvecklingsledare kirstine.thorsted@skane.se
Utgivning:	Maj 2020
ISBN:	978-91-7261-333-1
Layout:	Kommunikationsenheten

FoUU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom psykiatri och habiliteringen. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoUU-enheten för att få ytterligare information. Vid referens till rapporten ange: Davidsson, L. (2020). *Icke-manuella signaler i teckenspråkstolkning*. FoU-rapport 6/2020, FoUU-enheten, Psykiatri och habilitering Region Skåne.

© Psykiatri och habilitering, Region Skåne

Sammanfattning

I teckenspråk uttrycks de visuella komponenterna manuella och icke-manuella grammatiska signaler (IMS) samtidigt. De manuella signalerna består av rörelser med händerna. IMS består av en eller flera samverkande rörelser av ögonbryn, ögon, mun, kinder, näsa, huvud, överkropp samt blickriktning. De har en grammatisk betydelse i teckenspråket och om de inte används rätt kan det uppstå feltolkningar.

Syftet är att utifrån forskning beskriva IMS och deras betydelse i teckenspråket. Metoden är en systematisk litteratursökning i databasen PubMed och i sökportalen MedSök.

IMS kan bestå av munrörelser, ögonrörelser, huvudrörelser och rörelser med överkroppen. Forskningen visade att IMS används vid negationer och för att utföra olika positioner och riktningar i teckenrummet. IMS används även för att imitera händelser, till exempel tugga, vid så kallade orala adverb som tung och lätt och vid förstärkning av uttryck.

Förväntad nytta för tolkanvändaren är att genom tolkningen kunskapsbaseras öka förutsättningarna för att tolkar på ett nyanserat sätt kan avläsa och producera teckenspråk.

Förord

Förvaltningen Psykiatri och habilitering ska med professionella insatser arbeta för att åstadkomma livskvalitet i livets alla skeden för barn, ungdomar och vuxna med psykisk ohälsa eller funktionsnedsättning. I samarbetet mellan FoUU-enheten (Forsknings-, Utvecklings- och Utbildningsenheten) och verksamheterna sker en ständig granskning av nya och rådande metoder för att kontinuerligt kunna förbättra kvaliteten i de olika insatserna.

FoU-rapporterna syftar till att stödja en evidensbaserad praktik, att stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling samt att skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande. Rapporterna utgår från en frågeställning i praktiken som leder till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att redan i ett tidigt stadium påbörja implementeringen. Detta görs genom att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

I detta arbete har användningen av icke-manuella grammatiska signaler i teckenspråket studerats. Projektet har genomförts av Lena Davidsson på Tolkcentralen. Forsknings- och utvecklingsledare Stine Thorsted fil dr har varit handledare. Arbetet har genomförts med stöd från verksamhetschef Helén Holmström. Det har genomförts och delvis finansierats med stöd av forsknings- och utvecklingsmedel.

Lund maj 2020

Pernille Holck
Dr med vet, leg logoped
Chef för Forsknings- och utvecklingsenheten
Psykiatri och habilitering

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Förord	4
1. Bakgrund.....	6
2. Syfte.....	8
3. Metod.....	8
3.1 Sökprocessen.....	9
4. Resultat	10
4.1 Artikel 1: Det svenska teckenspråket – ett språk i fyra dimensioner	10
4.2 Artikel 2: Det svenska teckenspråket.....	11
4.3 Artikel 3: Expressing time through space.....	12
4.4 Artikel 4: Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter.....	12
5. Diskussion	14
6. Slutsatser	14
7. Implementering.....	15
Referenser.....	16

1. Bakgrund

Teckenspråket har använts av döva personer som ett kommunikationssätt genom generationer (Bergman & Nilsson, 1999). Omkring 30.000 personer i Sverige använder det svenska teckenspråket (Sveriges dövas riksförbund (SDR), 2014). Enligt Parkvall (2015, refererad i Lyxell, 2016) finns det omkring 12 000 personer som har svenskt teckenspråk som första språk. Av dessa är omkring 8 000 barndomsdöva. Resten är hörande barn som har döva föräldrar (Lyxell, 2016).

Svensk teckenspråk¹ fick officiell status i Sverige genom ett Riksdagsbeslut 1981 (Lyxell, 2016). Teckenspråkstolkningen ger döva samma förutsättningar för kommunikation som språktolk ger hörande personer med annat modersmål. Landstinget ska erbjuda tolktjänst för vardagstolkning åt de tolkanvändare som är bosatta inom landstinget och som stadigvarande vistas där. Tolkcentralen ingår i Region Skånes förvaltning Psykiatri och habilitering och ansvarar för vardagstolkning. Socialdepartementets (2016) definition av tolktjänst för vardagstolkning innebär tolktjänst² i situationer av privat karaktär, vid fritidsaktiviteter, för att delta i föreningslivet, vid besök hos hälso- och sjukvården och i vissa grundläggande situationer i arbetslivet. Språklagen (2009) säger att språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt och enligt Kammarkollegiets (2010) beskrivning av god tolksed innebär en fullgod tolkning att budskapet med alla dess nyanser återges så korrekt som möjligt. Det innebär att termer och uttryck så långt möjligt återges på motsvarande sätt. Kraftuttryck, emotionella uttryck eller kroppsspråk bör bevaras. Teckenspråkets särdrag bör genomsyra tolkningen.

2006 gjordes en sammanställning av grundläggande grammatiska drag i det svenska teckenspråket. Sammanställningen ingick i en kunskapsöversikt i den statliga Teckenspråkutredningen (Statens offentliga utredningar; SOU, 2006:29). Utredningen påvisade att trots en lång tradition med tolkverksamhet och utbildning av teckenspråkstolkare i Sverige fanns sparsamt med forskning om tolkning mellan talat och tecknat språk. Sedan utredningen publicerades har forskningen i Sverige till stor del handlat om att tydliggöra hur teckenspråkets olika

¹ Teckenspråket är inte internationellt. Däremot improviserar döva med sitt kroppsspråk för att kunna kommunicera över de nationella gränserna.

² Tolktjänst för vardagstolkning kan erbjudas genom tolkning på plats eller genom distanstolkning.

beståndsdelar tillsammans bildar en betydelse och hur det bäst kan tolkas till svenska om omvänt.

Det svenska teckenspråket är ett språk med ett eget teckenförråd och egen grammatik (SDR, 2014). Grundläggande för teckenspråket är att det är visuellt och saknar ett skriftspråk. Teckenspråket har ett lexikon, det vill säga en uppsättning av formella symboler. Teckenspråket produceras med händerna, ansiktet och överkroppen. Tecknens utförande kan variera i riktning och rörelsesätt och utföras i olika lägen framför kroppen. Man kan under manuella yttranden samtidigt visa olika rörelser med ansiktet, huvudet och överkroppen. Dessa rörelser har olika språkliga funktioner vid sidan om känslouttryck och kallas för icke-manuella signaler. Tillsammans ingår de i en syntaktisk³ struktur och har en grammatisk betydelse (Hoza, 2008). IMS består av en eller flera samverkande rörelser av ögonbryn, ögon (inklusive blinkningar), mun, kinder, näsa, huvud och överkropp samt blickriktning. Dessutom kan IMS bestå av subtila skriftningar i ansiktsuttryck, IMS talar om vilket syntaktiskt innehåll en sats har. De fyller även många viktiga pragmatiska funktioner som t.ex. intonation⁴ och emotionella uttryck (Pfau, Steinbach & Woll, 2012).

Johanna Mesch, Lars Wallin och Anna-Lena Nilsson på institutionen för lingvistik på Stockholms universitet är ledande forskare inom teckenspråk i Sverige. Mesch (2015) beskriver det svenska teckenspråket i en så kallad korpus, vilket är en samling språklig data som analyseras lingvistiskt. Korpusen ska bland annat ge en bild av hur teckenspråksmeningar ser ut och ge möjlighet att presentera eller analysera ett tecken, en mening eller hela texter vid språkundervisning. Korpusen utgörs av beskrivningar av annoteringar⁵ av tecken, icke-manuella signaler (IMS), ordklasser, satsdelar, uppbackningar, fonologisk variation med mera (Wallin & Mesch, 2018). Wallin, Mesch och Nilsson har varit ledande i att utveckla annoteringskonventionerna⁶ i Sverige.

³ Satslära beskriver regler för hur man i ett språk sätter samman enskilda enheter.

⁴ Ett språks ljudegenskaper som tonhöjd och betoning.

⁵ Annotering som etymologiskt betyder "teckna till minnes" vilket innebär att teckenspråket beskrivs i skrift. Annotering kallades förr för transkribering vilket ändrades 2014 till annotering. Begreppen annotering och transkription betyder nästan samma sak men annotering passar bäst för korpusarbetet enligt Mesch (personlig kommunikation, 25 april 2018).

⁶ En annoteringskonvention är en beskrivning av ett tecken, där första delen beskriver annotering av ett tecken och den andra delen beskriver annotering av icke-manuella komponenter.

Digitalisering har möjliggjort att kunskap om teckenspråk lättare kan spridas. Vid Teckenspråksavdelningen på institutionen för lingvistik vid Stockholms universitet (2018) pågår uppbyggnaden av ett digitalt teckenspråkslexikon. Lexikonet består av filmer med tecken och en svensk översättning av tecknet. Filmerna behövs eftersom teckenspråket uttrycker många språkliga signaler samtidigt som inte på ett enkelt sätt kan noteras med skriven text. Sammantaget finns idag ca 19 000 tecken dokumenterade i lexikonet. Hur stor del av det svenska teckenförrådet dessa utgör är oklart eftersom flertalet specialområden ännu inte är inventerade (SOU, 2006:29).

Nilsson (2018) visar att personer som har teckenspråk som första språk använder språket på ett annat sätt än personer som har lärt språket sent i livet, inte minst när det gäller användningen av IMS. Det senare gäller ofta för teckenspråkstolkare. IMS har stor betydelse för innehållet i teckenspråket. De kan vara svåra att uppfatta och missförstånd kan uppstå om de uppfattas eller tolkas fel. För att på ett nyanserat sätt kunna avläsa och producera teckenspråk är det viktigt att ha kunskap om användningen av IMS. Därför behöver kunskapen om användningen av IMS spridas och utvecklas – inte minst bland teckenspråkstolkare.

2. Syfte

Syftet är att utifrån forskning beskriva IMS och deras betydelse i svenska teckenspråket.

3. Metod

En systematisk litteratursökning gjordes under våren 2018 i databasen PubMed och i sökportalen MedSök. Sökorden var teckenspråk, Swedish Sign Language, teckenspråkstolkning, sign interpretation, non manual och icke-manuella signaler. En sökordskombination gjordes.

3.1 Sökprocessen

Sökprocessen bestod av tre steg. I steg 1 söktes på sökorden. I steg 2 gjordes en manuell sortering utifrån abstract där dubletter togs bort och i steg 3 gjordes en slutgiltig sortering utifrån läsning av hela artikeln.

Tabell 1: Sökning i MedSök. Filter: publicerat mellan 1 januari 1990 och 6 april 2018 och fulltextformat

Sökord	Steg 1	Steg 2	Steg 3
Teckenspråk	322	14	3
"Swedish sign language"	244	0	0
Teckenspråkstolkning	3	0	0
"Sign Interpretation"	82	1	1
"Non manual*" and "Swedish sign language"	5	0	0
"Icke-manuella signaler"	0	0	0
Total	656	20	4

Vid sökningen i MedSök påträffades flertalet dubletter samt artiklar som var återkommande i flertalet upplagor. Utifrån resultat mellan steg 1 och 2 uteslöts en stor del av artiklarna. Endast de senaste artiklarna inkluderades i denna studie. I sökningen uteslöts artiklar som hänvisade till andra länders teckenspråk. Detta på grund av att grammatiken inte stämmer överens mellan länders teckenspråk eftersom teckenspråket inte är internationellt.

Sökning på samma sökord gjordes även i PubMed där inga relevanta artiklar identifierades i databasen. Sammantaget identifierades fyra artiklar. Dessa artiklar kommer att beskrivas under Resultat.

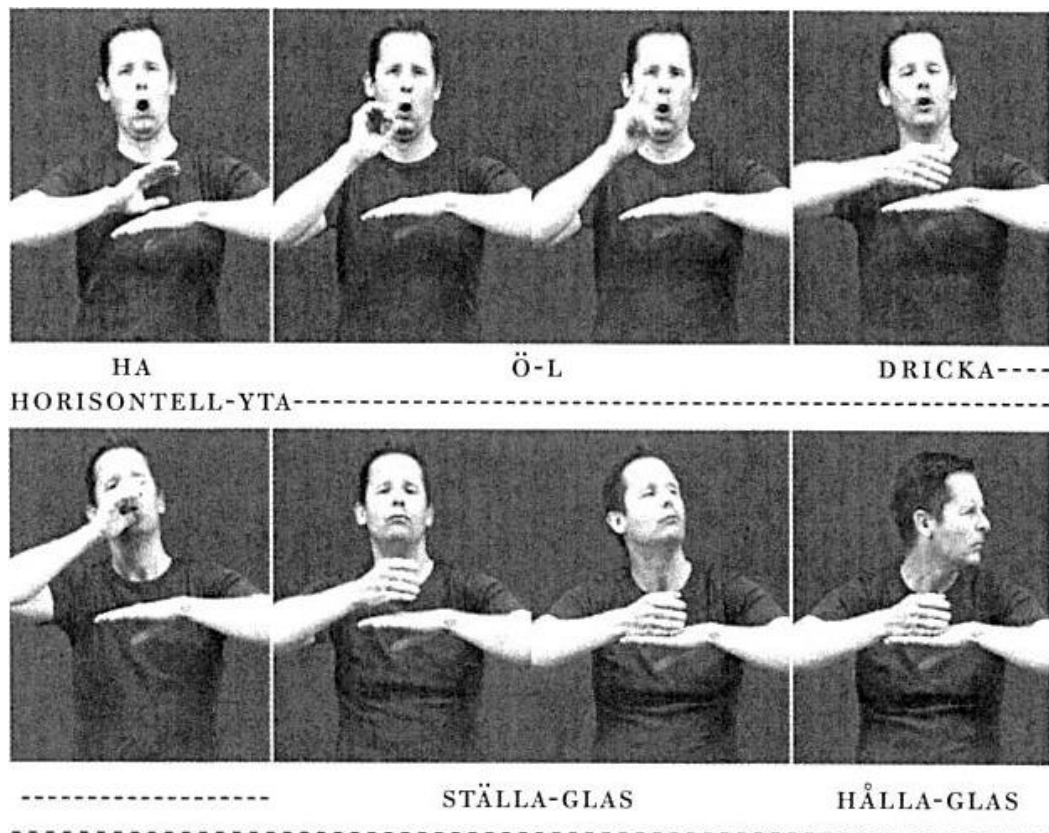
4. Resultat

Det kan konstateras att forskningsfältet är smalt och att endast ett fåtal forskare publicerar studier kring ämnet. Författarna till flertalet av artiklarna är återkommande, antingen som ensam författare eller tillsammans med andra författare. Artiklarna presenteras mer ingående nedan.

4.1 Artikel 1: *Det svenska teckenspråket – ett språk i fyra dimensioner*

Bergman (2007) visar i sin studie av teckenspråket på användningen av manuella tecken och icke-manuella signaler vid ett negerande uttryck. En huvudskakning har visat sig ha en negerande funktion i många länder, där ibland Sverige. I det svenska teckenspråket kan negationer dock uttryckas både genom att manuellt producera tecken [INTE] och genom IMS (huvudskakning). Den negerande icke-manuella signalen för begreppet "inte" produceras genom en negerande huvudskakning tillsammans med ett manuellt tecken. Om det manuella tecknet [HUNGRIG] till exempel negeras med en huvudskakning får det betydelsen "Inte hungrig".

Bergman (2007) beskriver också att berättelser på teckenspråk kännetecknas av växlingen mellan det berättande perspektivet och det rolltagande perspektivet. Blickriktningen är en central IMS som används för att uttrycka vilket perspektiv som något berättas från. När framställningen görs ur berättarperspektiv har den tecknande normalt ögonkontakt med mottagaren, men när framställningen görs ur rolltagande perspektiv riktas blicken så som den personen tänkt göra i den återgivna situationen. Det rolltagande perspektivet förekommer inte bara vid återgivande av yttranden (jfr direkt anföring), utan även vid alla former av "agerande", från fysiska handlingar till tankar och känslor. Det beskrivs som viktigt att hålla sig kvar i den spatiala processen och inte ändra på den rolltagande personens placering i den spatiala sfären.

Figur 1. Exempel på icke-manuella signaler som uttrycker berättarperspektiv

Bergman illustrerar ett perspektivbyte i ovanstående bildsekvens. I början på sekvensen bibehålls berättarperspektivet vid tecknen [HA] och [ÖL], men vid [DRICKA] ändras blickriktningen och handlingen återges ur den öldruckande personens perspektiv. Bergman beskriver att blickriktningen, huvudrörelsen, munnen och den motiverade teckenformen [DRICKA] samverkar här på ett sätt som resulterar i en "pantomimliknande" form där den tecknande samtidigt framställer såväl personens som dess agerande. Användning enligt ovanstående visar att genom att använda IMS uttrycks betydelsen i ett sammanhang istället för att varje ord uttrycks med ett manuellt tecken. Det innebär även att användningen av IMS i tolkning kan vara tidsbesparande.

4.2 Artikel 2: *Det svenska teckenspråket*

Ahlgren och Bergman (2006) beskriver att det finns en skillnad i teckenspråket och i svenskan mellan konstruktionen av en påståendesats och en frågesats. I teckenspråket uttrycks en ja – nej-fråga inte med omvänd ordföljd som det görs i svenskan, utan den uttrycks i stället med

den icke-manuella grammatiska signalen höjda ögonbryn. Ett annat sammanhang där IMS har betydelse gäller relativsatser. Relativsatser har funktionen att ge information till mottagaren om vem eller vad som åsyftas, exempelvis vilken person eller sak man talar om. En relativsats markeras normalt i teckenspråk med höjda ögonbryn, uppdragna kinder och indragen haka. Satsen avslutas med en nickning. Exempelvis "Huset där jag bodde som ung är nu rivet" där de understrukna orden markerar satsgränsen med hjälp av IMS-uttrycket i den relativa satsen.

Vid satsnegation genom IMS, huvudskakning, används den negerade satsen genom en del av eller hela meningen som ska negeras. Exempelvis "Huset där jag bodde som ung är inte rivet". Vanligtvis används satsnegationen genom IMS, huvudskakning, men det går även att negera satsen genom att använda ett manuellt tecken för negationer som tecknet [INTE].

4.3 Artikel 3: *Expressing time through space*

Nilssons (2018) studie beskriver hur ett samtalsinnehåll vid tolkning uttrycks i utrymmet framför kroppen på den tecknande personen, det spatiala området. Nilsson jämför teckensspråkstolkningen för tolkar med teckenspråket som modersmål (L1) och tolkar som har lärt sig teckenspråket via studier (L2). Studien visar att L1 använder sig av systematiskt komplexa simultana kombinationer av lexikala tecken och olika hand-, arm- och kroppsrörelser längs de olika tidslinjerna. L2 står mer stilla och deras användning av kroppsrörelser skiljer sig från L1 som kombinerar olika rörelser i tecknet. Även om L2 i studien ofta lyckas visa att två eller flera enheter/händelser är separata, är denna tolkning mindre framgångsrik när det gäller specifika, tidsmässiga och/eller andra förhållande mellan de olika begreppen. Nilsson konkluderar att denna karakteristiska språkproduktion i teckenspråket därför bör inkluderas i tolkutbildningen för att förbättra kvaliteten vid tolkning av L2 studerande.

4.4 Artikel 4: *Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter*

Artikeln är den senaste versionen av annoteringskonventionerna (version 7) och den beskriver det pågående arbetet med att utveckla annoteringskonventionerna utifrån annoteringen i EUDICO Linguistic Annotator (ELAN)⁷ (Wallin & Mesch, 2018). IMS beskrivs som de mest komplicerade begreppen att annotera (överföra till skrift) i teckenspråket.

⁷ Konventionerna för IMS har generellt sett inte bearbetats eller utvecklats i samma grad som konventionerna för de manuella signalerna

Det framhålls att om det är tätt mellan aktiviteterna i det teckande ska man avväga om de ska annoteras.

De konventioner för IMS som beskrivs är munrörelser, ögonrörelser, huvudrörelser och rörelser med övriga kroppen. De olika typer av betydelser beskrivs och det visas hur de ska annoteras, det vill säga utifrån bilder visas det hur begrepp ska annoteras i programmet.

Munrörelser

Beskrivelserna av munrörelserna är de mest utvecklade i det pågående arbete. Wallin och Mesch (2018) använder en beskrivning från Crasborn, van der Kooij, Waters, Woll och Mesch (2008) av hur munrörelserna annoteras. Munrörelser annoteras med hjälp av sju olika aktivitetstyper; lånade från svenska ord, orala adverb, lexikal munrörelse samt imiterade munrörelse och ansiktsuttryck. De tre senaste aktivitetstyper som tillkommit i de 7:e versionen av annoteringskonventionerna är uppbackning, övriga samtalsrelaterade munrörelser som leende och skratt samt obefintlig munrörelse/ obestämd munrörelse där det inte går att bestämma vilken typ av rörelse som kan annoteras.

Det beskrivs att IMS som används tillsammans med olika manuella tecken får en ny lexikal betydelse. Beroende på munnens rörelse kan samma manuella tecken betyda olika saker, till exempel tecken för matta, golv eller hylla. Vidare finns det koder för IMS som imiterar munrörelser som tugga, spotta, blåsa eller bita och koder för IMS som används vid förstärkande uttryck, till exempel färgåtergivning.

Övriga rörelser och aktiviteter

De övriga rörelserna inkluderar ögonrörelser, ögonbrynsaktiviteter, näsan och kindernas aktiviteter, huvudrörelser och rörelser med överkroppen.

- Ögonrörelserna annoteras utifrån blickriktning och öppningsgrad.
- Ögonbrynsaktiviteter annoteras utifrån om ögonbrynen höjs eller sänks.
- Näsans och kindernas aktiviteter annoteras med att kinderna höjs eller att man rynkar på näsan.
- Huvudrörelserna annoteras efter olika aktiviteter, vid rörelser åt sidorna och böjningsrörelser framåt och bakåt eller åt sidorna.
- Rörelser med överkroppen annoteras efter vridningar åt sidorna, lutningar framåt och bakåt eller åt sidorna och axlarnas rörelser uppåt.

Sammanfattningsvis beskrivs i tre av artiklarna (Bergman, 2007; Ahlgren och Bergman, 2006; Nilsson, 2018) olika typer av IMS. Bergmans studie fokuserar på användning av IMS i en spatial process. Bergman (2007) och Ahlgren och Bergman (2006) analyserar IMS vid negerande uttryck. Nilssons studie (2018) jämför teckenspråk som produceras av tolkar som lärt sig språket vid studier med teckenspråket som produceras av döva. Den fjärde artikeln, Wallin och Meschs (2018) beskriver annoteringskonventionerna för IMS för munrörelser, ögonrörelser, huvudrörelser och rörelser med övriga kroppen. Sammantaget kan beskrivningarna av IMS och annoteringskonventionerna tydliggöra hur teckenspråk produceras och avläsas på ett nyanserat sätt.

5. Diskussion

Teckenspråk skiljer sig i flera avseenden från svenskan. I teckenspråk uttrycks de visuella komponenterna med manuella tecken och icke-manuella grammatiska signaler samtidigt. Den senare forskningen om teckenspråk illustrerar hur döva använder teckenspråk och genom att dokumentera detta kan nyanserna i språket tydliggöras. Det framkommer i forskningen att IMS har en viktig grammatisk funktion i teckenspråket tillsammans med det manuella tecknet.

För att upprätthålla en god kvalitet på tolkningen krävs att man som tolk har en fördjupad kunskap om teckenspråkets struktur och inte minst om användningen av IMS. Om man inte har detta finns det risk för att tolkningen det uppstår bortfall i tolkningen som leder till missförstånd. Kunskap om användningen av IMS kan bidra till en nyanserad avläsning och produktion av teckenspråk och det kan även göra tolkningen mer effektiv och tidsbesparande. Forskningen och beskrivningarna i annoteringskonventionerna ger ett förbättrat underlag för åskådliggöra tolkningen och de nyanser i språket som finns i användningen av IMS.

6. Slutsatser

Denna forskningsöversikt beskriver de viktiga funktioner som IMS fyller i teckenspråk. IMS kan bestå av munrörelser, ögonrörelser, huvudrörelser och rörelser med överkroppen. För att göra språket mer nyanserat och tillgängligt för tolkanvändarna behöver tolkar ha kunskap om IMS och annoteringskonventionerna som tydliggör användningen av dem.

7. Implementering

Forskningsöversikten kan användas som grund i det fortsatta arbetet med att utveckla arbetssätt som säkrar att tolkar avläser och producerar teckenspråk på ett nyanserat sätt. Kunskap och färdighetsträning kan sammantaget säkra att tolkningen ständigt utvecklas och anpassas till de dövas behov. Ett sätt att färdighetsträna är att använda annoteringsprogrammet ELAN.

Referenser

- Ahlgren, I. & Bergman, B. (2006). Det svenska teckenspråket. I Statens offentliga utredningar (SOU 2006:29). *Teckenspråk och teckenspråkiga, kunskaps- och forskningsöversikt*, Stockholm, 11-70.
- Bergman, B. (2007). Det svenska teckenspråket – ett språk i fyra dimensioner. I *Kungliga vitterhets- historie- och antikvitetsakademins årsbok 2007*, 39-52.
- Bergman B., & Nilsson A-L. (1999). Teckenspråket. I K. Hyltenstam (Red). *Sveriges sju inhemska språk*. Lund: Studentlitteratur, 329-351.
- Crasborn, O., Van Der Kooij, E., Waters, D., Woll, B. & Mesch, J. (2008). Frequency distribution and spreading behavior of different types of mouth actions in three sign languages. *Sign Language and Linguistics*, 11(1).
- Hoza J. (2008). Five Nonmanual Modifiers that Mitigate Rejections in American Sign Language. *Sign language studies*. 8(3):264-288.
- Lyxell, T. (2016). Det svenska teckenspråket – ett svenskt språk. I Nordisk sprogkoordination. *Språk i Norden 2016*. Tema: Förståelse og kommunikationsstrategier.
- Kammarkollegiet, (2010). *God tolksed, vägledning för auktoriserade tolkar*. <http://www.sprakservice.se/media/9541/GodTolksed.pdf> Uppgift hämtad: 2017-04-19.
- Mesch, J. (2015). Forskning om teckenspråk XXIV. *Svensk teckenspråkskorpus – dess tillkomst och uppbyggnad*. Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik.
- Nilsson, A-L. (2018). Expressing time through space – embodying conceptual metaphors in an L1 an L2 signed language. *Translation and Interpreting Studies*, 13(1):7-27.
- Parkvall, M. (2015). *Sveriges språk i siffror: vilka språk talas och av hur många?* Språkrådet. Stockholm: Morfem.
- Pfau, R., Steinbach, M. & Woll, B. (2012). *Sign Language – An International Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton.

Statens offentliga utredningar (2006). *Teckenspråk och teckenspråkiga: kunskap- och forskningsöversikt, Delbetänkande av utredningen Översyn av teckenspråkets ställning*. (SOU 2006:29). Stockholm.

Socialdepartementet. (2016). *Tolktjänst för vardagstolkning* (Ds 2016:7). Stockholm: Fritze.

Språklagen (SFS 2009:600). Hämtad från Riksdagens webbplats. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600 Uppgiften hämtad: 2017-08-14.

Svensk teckenspråkslexikon. Stockholms universitet (2018). Avdelningen för teckenspråk. Institutionen för lingvistik. <https://www.ling.su.se/teckenspr%C3%A5ksresurser/teckenspr%C3%A5kslexikon>. Uppgift hämtad 18-04-05.

Sveriges dövas riksförbund (2014). *Svenskt teckenspråk*. <http://sdr.org/teckensprak/svenskt-teckensprak>. Uppgift hämtad 2018-01-18.

Wallin, L. & Mesch, J. (2018). *Annoteringskonventioner för teckenspråkstexter, Version 7*. Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik, Teckenspråk, Projektet Korpus för det svenska teckenspråket, Riksbankens jubileumsfond.